

+ papers · de · tradumàtica

Actes del Primer Simposi sobre l'Ensenyament a distància i semipresencial de la Tradumàtica

Traducció i Tecnologies de la Informació i la Comunicació

Bellaterra, 6 i 7 de juny de 2002

<http://www.fti.uab.es/tradumatica/papers/>

El perfil del traductor professional. Desenvolupament de competències per a una ràpida incorporació a la indústria.

Celia Rico Pérez
Dept. de Traducción e Interpretación
Universidad Europea CEES
celia.rico@ti.fil.uem.es

Resum

El compromís per formar traductors que puguin incorporar-se al món laboral de manera quasi immediata porta als agents encarregats d'elaborar models curriculars, plans d'estudi i programes d'assignatures a assumir el repte de conciliar els interessos, a vegades trobats, de la formació acadèmica i la indústria.

El present article aporta una anàlisi de les dues postures i centra l'atenció en la tecnologia de la traducció com a clau per al disseny d'un programa de formació en consonància amb el perfil actual del traductor professional.

Paraules clau

Traducció i tecnologia, didàctica, recursos per a traductors

Introducció

A l'informe publicat pel LEIT (*LISA Educational Initiative Task Force*) l'octubre de 1998 sobre els requisits que l'indústria de la localització exigia al traductor en aquell moment, s'apuntaven el domini dels mètodes traductològics, el reconeixement de la importància dels aspectes culturals en la traducció i l'ús del processador de textos entre les competències bàsiques que se li exigien. A aquestes destreses se n'hi afegien d'altres de caire tecnològic, com la capacitat per buscar i gestionar bancs de dades terminològics, fer cerques documentals a Internet o utilitzar les memòries de traducció com a usuari avançat.

Si bé aquest informe no és l'únic paràmetre que determina el perfil del traductor, aporta dades molt significatives sobre cap on ha d'orientar-se la formació del futur professional. Tinguem en compte, per exemple, que les previsions del sector privat s'acosten als 20.000 milions de dòlars calculats per al 2004 al mercat mundial de la traducció i que només Microsoft va dur a terme al voltant de 1.000 projectes de traducció de software l'any 1998 amb uns ingressos per 5.000 milions de dòlars (Sprung, 2000). En aquest context, el paper de la universitat és formar traductors capaços d'incorporar-se ràpidament a la indústria i que, si es dona el cas, puguin ser actors dels canvis que s'hi produeixen.

En aquest sentit, no podem oblidar-nos dels informes elaborats pel projecte LETRAC (*Language Engineering for Translator Curricula*), perquè, si bé les dades no s'han actualitzat des de 1999, aporten informació valuosa pel que fa a les necessitats del sector empresarial, les agències de traducció i els traductors, així com un estudi de l'estat de la formació de traductors en aquest moment a diferents països europeus i una proposta de disseny curricular.

Com és obvi, el compromís amb aquest tipus de formació exigeix una gran inversió en dinamisme, recursos i adaptació del perfil de l'estudiant per part de la universitat. Dins aquest punt, el disseny de continguts per a l'ensenyament de les noves tecnologies en el marc de la llicenciatura de Traducció i Interpretació ha de tenir en compte que l'objectiu prioritari és fer compatibles les exigències canviants de l'indústria i la tecnologia amb la necessitat de formar el futur traductor en el pensament crític, el raonament lògic, la innovació i la capacitat d'adaptació a nous entorns.

Competències per a l'indústria

A les xifres globals del mercat que ja s'han mencionat convé afegir una sèrie de dades tretes a l'atzar de tres fonts que es consideren una referència en el món professional de la traducció. Es tracta de les revistes [Multilingual computing](#) i [Language International](#) i el portal per a traductors [Aquarius](#). Atès que l'objectiu del present article no és fer un estudi exhaustiu del mercat de la traducció, n'hi haurà prou amb apuntar les primeres impressions obtingudes en analitzar els índexs dels articles publicats en aquestes fonts, les ofertes de treball que han aparegut al portal, els temes dels congressos anunciats i els temes discutits en les llistes de traductors per intuir que alguna cosa ha canviat en aquesta indústria.

És obvi que una anàlisi detinguda d'aquestes i altres fonts aportaria no només una veritable reflexió sobre el tipus de competències tecnològiques que el mercat exigeix, sinó també un perfil clar i actualitzat del món de la traducció professional. De moment, vegem què ens pot aportar una mirada ràpida.

En primer lloc, els articles publicats a les dues revistes giren entorn de la gestió de projectes, la localització, l'enginyeria lingüística, la gestió de continguts lingüístics, els coneixements sobre XML i altres estàndards, la gestió i el control de qualitat o la traducció de llocs web. Al mateix temps, les notícies que apareixen aporten informació sobre els últims avenços en localització, en les aplicacions de conversió de text a veu, en l'aparició de productes globals i en la creació de serveis de gestió empresarial en l'àmbit internacional. Per últim, empreses com McDonald's, Data Becker, ArchiText, Lionbridge, Lingo Systems, Canon o LinguaPoint centren el tipus de competències més sol·licitades en la traducció de llocs web, en l'experiència amb eines com RoboHelp, en l'adaptació d'aplicacions de software i de documentació per al mercat global, en la coordinació de projectes i en la traducció/edició/prova/verificació de software, per citar-ne algunes.

Com veiem, ens trobem davant d'una mutació que ja ha tingut lloc i que apunta cap a un futur pròxim en el que la traducció és part del producte i es desenvolupa de manera paral·lela a aquest. Mentrestant, el comerç electrònic ja està generant tota una nova sèrie de serveis multilingües, els equips de traducció es distribueixen per tot el món i l'externalització dels serveis és, en molts casos, l'opció preferida per les grans empreses que necessiten traduir grans volums. A tall de conclusió preliminar, es pot dir que la tendència podria resumir-se en els següents aspectes:

- Augment del volum de traducció
- Reducció dels terminis d'entrega
- Experiència en l'ús d'aplicacions informàtiques específiques per a la traducció
- Adaptació a les necessitats del client per adequar els materials traduïts (documentació impresa i en línia, arxius d'ajuda, edició electrònica)
- Creació d'equips de producció/traducció mundial
- Necessitat de reutilitzar els materials de traducció
- Aparició del perfil del traductor i del gestor de projectes

Ara bé, un programa de formació que aspiri a formalitzar un aprenentatge universitari seriós no pot estar a mercè de les demandes del món laboral i convertir-se en una "fàbrica en la que es confecciona a mida la tipologia professional exacta que necessita cada empresa" (Sarriegui, J.M., 2001: 59). No obstant, ha de fer compatibles les demandes del món laboral amb el desenvolupament de competències que facilitin la capacitat de raonament i

d'adaptació a una tecnologia canviant així com amb l'exercici de destreses que permeten un desenvolupament de la capacitat intel·lectual.

El currículum del traductor Convé ara reflexionar sobre com es poden articular, en principi, aquestes tensions ja que, per una part, l'acte de traduir suposa activar processos cognitius d'alt nivell, convertir capacitats intel·lectuals en "estat brut" en patrons de comportament que funcionen en un univers complex i processar i interpretar informació.

Per altra part, avui dia l'indústria exigeix que el traductor treballi en un equip global, que sigui un gestor qualificat de projectes, informàtic, documentalista, especialista en edició electrònica, enginyer de la llengua, avaluador, terminòleg, localitzador i redactor tècnic. La qüestió és, en primer lloc, si l'estudiant pot haver assimilat realment totes les competències que defineixen al professional esmentat en finalitzar el seu període de formació. En segon lloc, cal recordar que potser el que en aquest moment és vàlid en el món professional pot quedar obsolet en un breu període de temps, i que, si es dóna per suposada la necessitat d'un major dinamisme en la formació universitària, aquesta no pot ni ha de modificar el currículum de l'estudiant per adaptar-se a cada nou canvi del mercat.

Al mateix temps, existeixen una sèrie de competències que s'han de mantenir estables en la formació del traductor (Pérez González, L 2001: 861):

- Competència comunicativa. Aquesta agrupa les cinc dimensions següents: (1) lingüística (comprensió i ús correcte dels aspectes formals de la llengua); (2) sociolingüística (capacitat de produir un discurs adequat a la situació comunicativa); (3) discursiva (relacionada amb els mecanismes organitzatius del discurs com el manteniment de la cohesió i la coherència o l'ús de marcadors anafòrics); (4) estratègica (ús de les tècniques adequades per assegurar que el discurs es manté fluid); i (5) sociocultural (coneixement dels aspectes culturals que es filtren a la llengua).
- Competència de procediment. Es tracta d'una sèrie d'estratègies instrumentals que permeten que el traductor dugui a terme la seva tasca i que es concreten en l'ús adequat dels materials de referència (diccionaris i glossaris), de la selecció adequada de les estratègies traductores que s'han d'aplicar en cada cas i per a cada tipus de text, entre altres.
- Competència avaluadora. Està directament relacionada amb l'explotació i gestió de la llengua per part del traductor així com amb la seva capacitat lògica i d'autoanàlisi com a professional. Aquesta competència permet assolir una actitud creativa i al mateix temps crítica sobre el treball realitzat.

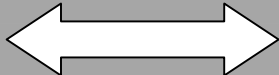
Així doncs, si considerem per una part les demandes de l'indústria i per altra, les de la formació universitària, es planteja una qüestió primordial que s'ha de resoldre abans d'establir el disseny curricular: com es pot formalitzar la intel·ligència que porta a la pràctica traductora en un context industrial?

La resposta podria sorgir de la confirmació que l'ordinador es troba actualment en el centre del procés traductor i que, per tant, aquest ha deixat de ser una activitat exclusivament humana.

L'ordinador en el centre del procés de traducció

La noció de l'estació de treball del traductor va sorgir per primera vegada el 1980 (Kay, 1997) i des d'aquell moment són molts els canvis que s'han produït i potser molts els que encara han d'arribar. La bibliografia especialitzada demostra que efectivament aquest és un camp en expansió i que el món de la traducció està influït inevitablement per la tecnologia. En aquest sentit, i com es mostra a la taula 1 de manera esquemàtica, si s'agrupen les tasques relacionades amb la traducció en tres moments clau en la seqüència temporal, és evident que l'ordinador és una constant.

El cicle d'una traducció comença amb l'encàrrec i la planificació del treball. En aquest punt, sol ser el cap de projecte (en una agència), o el mateix traductor, qui avalua si la traducció podrà realitzar-se en el termini previst i si els recursos (humans i d'infraestructura) necessaris per completar el treball estan disponibles. En referència a aquest aspecte, la tecnologia posa a disposició del traductor eines per a l'extracció i la detecció de termes, la segmentació de textos i l'alineació, tasques que s'han de realitzar en aquesta fase prèvia a la traducció.

Aspectes tecnològics de la traducció	Seqüència temporal	Tasques en el procés de traducció
Extracció i detecció de termes Segmentació de textos Alineació	Abans	Encàrrec ↓ Planificació
Memòries de traducció Traducció automàtica Diccionaris en línia Bases de dades terminològiques	Durant	↓ Traducció
Control de consistència Revisió	Després	↓ Edició ↓ Enviament i facturació
	Reutilització de materials	
	Gestió de projectes	

Taula 1: el procés de traducció (adaptació de Melby, 1998)

Un cop avaluat l'encàrrec i comprovat que es pot dur a terme en el temps establert, dins dels costos previstos, amb els recursos assignats i mantenint la qualitat requerida, el pas següent és planificar com, qui i quan es farà la traducció. Aquesta tasca entra en l'àmbit de la gestió de projectes i vista la seva importància en la traducció en un context industrial, deixarem per un altre moment l'estudi detallat de quines eines, processos i metodologia s'utilitzen en

aquest camp (Rico Pérez, en preparació). Per a l'objecte d'aquest article, és a dir, la definició de continguts en la formació del traductor, n'hi ha prou amb prendre nota d'aquest punt.

Així doncs, arribem al moment clau en què el traductor s'enfronta sol al text original, quan res no pot substituir el procés intel·lectual que té lloc a la ment humana i que dóna lloc a una traducció adequada. Precisament amb la finalitat d'assistir al traductor en aquesta tasca, la tecnologia ofereix una sèrie d'eines de diferent grau de sofisticació, que van des de les que faciliten la consulta a glossaris i diccionaris en format electrònic (en línia o en CD-ROM) o l'accés a bancs i bases de dades terminològiques, fins a les que permeten reutilitzar materials traduïts gràcies a les memòries de traducció o automatitzar al màxim el treball mitjançant la traducció automàtica.

Per últim, l'etapa de revisió, enviament i facturació, igual d'important que la resta en l'entorn de la traducció professional, disposa d'aplicacions de software específiques per al control de la consistència dels textos elaborats, l'edició electrònica o el control de qualitat.

No obstant, no podem oblidar que tot i la presència evident de la tecnologia encara queden certes veus de formació tradicional que no volen adequar-se als requisits dels nous objectius de l'indústria, com apunta Schäler (1998:153). D'aquesta manera, ens trobem que la traducció, moltes vegades, ja no està en mans dels traductors, sinó en altres de menys reticents als avenços tecnològics. Per aquest motiu, és essencial el disseny d'una trajectòria curricular que harmonitzi les diferents peces que componen la formació d'un traductor.

Models curriculars i desenvolupament de continguts

Al principi d'aquest article, es feia referència al treball realitzat pel projecte LETRAC, l'objectiu del qual era crear un marc de referència per a la formació de traductors i intèrprets que tingués en compte les necessitats de l'indústria. En concret, l'informe sobre el disseny curricular formalitza la proposta en tres mòduls:

- a) Mòdul A. Introducció a l'informàtica.
- b) Mòdul B. Tecnologies de la informació i traducció.
- c) Mòdul C. Enginyeria lingüística.

En funció del mòdul, el programa de formació abarca des d'una introducció a l'emmagatzemament de dades i la seva manipulació o l'estudi de conceptes clau en l'edició electrònica fins a l'estudi de casos en gestió de projectes o en llenguatges controlats, passant, naturalment, per àrees ja tradicionals en aquest camp com les memòries de traducció o l'introducció a les tècniques de traducció automàtica. En certa manera, la proposta de LETRAC perfila el marc ideal que, òbviament, ha d'adaptar-se a les possibilitats de cada institució i a la disponibilitat d'infraestructures, plans d'estudis i recursos. En general, la formació del traductor en noves tecnologies sol centrar-se en els següents continguts:

- Introducció a les noves tecnologies i la traducció
- Internet com a eina de comunicació i font de documentació
- Sistemes de gestió terminològica
- Corpus paral·lels i traducció
- Memòries de traducció
- Introducció a la traducció automàtica i evaluació de sistemes des del punt de vista de l'usuari

Es tracta, en conjunt, d'un programa que gira entorn de les tasques clau del procés traductor tal com queden definides a la taula 1. Així, es dóna per suposat que l'estudiant té coneixements previs d'ofimàtica i que coneix de manera suficient l'entorn de treball d'un usuari avançat, encara que aquest no sigui sempre el cas. A tall d'exemple, els continguts desenvolupats a Austerlitz (2001) són una guia completa de formació del traductor en noves tecnologies.

Així mateix, és imprescindible mencionar les possibilitats d'Internet com a eina didàctica, no només com a instrument de documentació i comunicació sinó també per a l'accés gratuït a materials, software, institucions i empreses que ofereixen la seva col·laboració en la formació del traductor. En aquest sentit, està demostrada suficientment l'eficàcia d'aquesta eina, que facilita continguts actualitzats i fiables, opcions diverses d'interactivitat dins i fora de l'aula (de mode síncrònic i asincrònic) així com l'oportunitat de desenvolupar destreses semi-professionals (Folaron, 2002:20). Tot i que no pretén ser exhaustiva, la llista que figura a continuació detalla diversos tipus de materials que es troben a Internet i que es poden utilitzar com una part dels continguts del programa de formació del traductor:

1) Documentació (articles i materials de referència)

- a) Introducció a les eines de traducció: <http://www.transref.org> Es tracta d'un portal dirigit als professionals interessats en la tecnologia i la traducció. Conté, entre altres, un conjunt actualitzat d'articles sobre aquest camp, una secció que recull la opinió dels experts, un llistat d'associacions i llistes de distribució sobre traducció i tecnologies així com altres seccions sobre investigació, formació o localització.
- b) Revistes en línia:
 - i) *Translation Journal*: <http://www accurapid.com/journal> Aquesta revista només es publica a Internet i conté articles en els que s'evaluen diferents eines de traducció.
 - ii) *Language International*: <http://www.language.international.com> La versió completa d'aquesta revista es publica únicament en format imprès. A Internet estan disponibles alguns articles seleccionats.
 - iii) *Multilingual Computing and Technology*: <http://www.multilingual.com> Igual que l'anterior, la versió completa es troba impresa. Al seu lloc web es poden trobar, juntament amb alguns articles de números anteriors, notícies i informació sobre activitats del món de les tecnologies de la traducció.
 - iv) *Meta*: <http://www.erudit.org/erudit/meta/index.html> Tot i que aquesta revista no se centra en les noves tecnologies i la traducció, conté alguns articles que poden servir de reflexió sobre el paper del traductor en aquest context.
- c) Traducció automàtica: com que és una disciplina d'estudi amb una llarga tradició dins del camp de la tecnologia lingüística, hi ha gran quantitat de llocs a Internet en els que es pot trobar documentació. Detallem aquí alguns dels més interessants:
 - i) Computing Research Repository: <http://www.acm.org/pubs/corr/> És una base de dades que recull articles sobre lingüística computacional.
 - ii) *Wired*: <http://www.wired.com/wired/archive/8.05/timeline.html> El maig del 2000 aquesta revista va publicar una sèrie d'articles sobre traducció automàtica que serveixen de curs introductor per als estudiants de traducció.
 - iii) Arnold, D. (2002): *Machine Translation: an Introductory Guide*. <http://www.essex.ac.uk/linguistics/clmt/MTbook/>
 - iv) Cole et al. (1996): *Survey of the State of the Art in Human Language Technology*. <http://cslu.cse.ogi.edu/HLTsurvey/HLTsurvey.html>
 - v) EAMT (*European Association for Machine Translation*): <http://www.eamt.org>

2) Aplicacions (descàrrega de versions de prova i software gratuït)

- a) ToolsGarage: <http://www.lai.com/tg.html> Aquest lloc ofereix un llistat de totes les eines disponibles al mercat, amb enllaços als llocs des d'on es poden descarregar versions gratuïtes i d'avaluació.

- 3) Comunicació (llistes de distribució, associacions professionals)
 - a) TransRef: <http://www.transref.org> La secció *Business and Contacts* conté enllaços a les principals associacions i llistes de traducció.
 - b) Yahoo Groups: <http://www.yahogroups.com> Nombroses llistes de traductors utilitzen aquest servei gratuït.
 - c) Red Iris: <http://www.rediris.es/> Es tracta d'un servei de comunicació de la comunitat científica i acadèmica espanyola on s'allotgen llistes com TRADUMATICA.

- 4) Bases de dades:
 - a) Accés a bases de dades terminològiques:
 - i) Eurodicautom (Servei de traducció de la Comissió Europea): <http://europa.eu.int/eurodicautom/login.jsp>
 - ii) Termite (*International Telecommunications Union*): <http://www.itu.int/search/wais/Termite/index.html>
 - iii) Euterpe (Parlament Europeu): <http://muwa.trados.com/ie/asp/QueryPage.asp?DBName=Euterpe>
 - iv) TIS (Consell d'Europa): <http://tis.consilium.eu.int/utfwebtis/frames/introfsEN.htm>
 - b) Consulta de corpus paral·lels:
 - i) RALI (*Laboratoire de Recherche Appliquée en Linguistique Informatique*): <http://www-rali.iro.umontreal.ca/>
 - ii) BancTrad (UPF): <http://glotis.upf.es>

Tots aquests materials complementen el treball de l'aula i permeten a l'estudiant continuar amb la seva formació de manera independent.

A <http://www.uem.es/traduccion/personal/crico/index.htm> es pot veure un exemple de com s'han organitzat els continguts a l'assignatura "Informàtica aplicada a la traducció" que imparteix l'autora d'aquest treball a la llicenciatura de Traducció i Interpretació a la Universidad Europea CEES.

Conclusions

L'objectiu d'aquest article era obrir una àrea de reflexió sobre la necessitat de formar traductors amb capacitat d'incorporar-se ràpidament al món laboral i preparats per adaptar-se a l'entorn canviant de l'indústria, sense oblidar, és clar, que han de comptar amb les competències traductores d'un bon professional. Després d'aquesta reflexió inicial, aquest treball ha mostrat de quina manera l'ordinador es troba al centre del procés de traducció i com, per tant, l'elaboració de continguts ha de tenir en compte aquest fet. Resulta obvi que un programa de formació com el que s'ha apuntat aquí requereix una important inversió en recursos, dinamisme i adaptació del perfil de l'estudiant, aspectes que depenen, en certa mesura, de l'enfocament adoptat per la institució on s'imparteixen els estudis de traducció.

Bibliografia

Austermühl, F. (2001). *Electronic Tools for Translators*. Manchester: St. Jerome.

Folaron, D. (2002). "Teaching an Online Translator Training Course", *Language International*, abril 2002: 18-21.

Kay, M. (1997). "The Proper Place of Men and Machines in Language Translation", *Machine Translation*, 12: 3-23.

LEIT *Industry Needs Survey* (1998). <<http://lisa.org/leit/leitpubs.html>> . Data de l'última actualització: 28.01.02. Data de consulta de la pàgina: 21.06.02.

LETRAC *Survey Findings in the Industrial Context* (1999). <<http://www.iai.uni-sb.de/LETRAC/letrac-data.html#RE>> . Data de l'última actualització: no figura. Data de consulta de la pàgina: 22.06.02.

Melby, A.K. (1998). *Eight Types of Translation Technology*. <<http://www.ttt.org/technology/8types.pdf>> .

Pérez González, L. y C. Rico Pérez (2001). "Enhancing process-research in translation training: Towards a collaborative management of classroom dynamics", a *La lingüística aplicada a finales del siglo XX. Vol.//*. Alcalá de Henares: Servicio de publicaciones de Alcalá, 2001, pp. 861-864.

Rico Pérez. C. (en preparació). "Translation and Project Management".

Sarriegui, J.M. (2001). "Nuevas tecnologías ¿Licenciados prêt-à-porter?", *CiberPaís*, núm.17, pp. 58-65.

Schäler, R. (1998). "The Problem with Machine Translation", a Bowker, L. *et al: Unity in Diversity? Current Trends in Translation Studies*. Manchester: St. Jerome.

Sprung, R. C. (2000) (ed.). *Translating into Success. Cutting-edge strategies for going multilingual in a global age*. Amsterdam/Filadelfia: John Benjamins.